

Fenomenografi om språkanvändning

Temaintroduktion

Titeln på detta specialnummer, »Fenomenografi om språkanvändning», syftar på fenomenografisk forskning om användning av språk vid personlig kunskapsbildning. Syftet med specialnumret är att på ett samlat sätt presentera en sådan forskning. Fenomenografin som forskningstradition handlar om skillnader i personers kunskapsbildning. Skillnaderna i personlig kunskapsbildning beskrivs i form av kvalitativt skilda sätt att uppfatta delar av omvärlden, kunskapsobjekt eller fenomen. Detta specialnummer handlar om forskning som fokuserar användningen av språk i förhållande till kunskapsbildning. Framförallt fokuseras hur uppfattningar av fenomen uttrycks i ord. Även sättet att undersöka språkanvändningen har fenomenografiska drag. Undersökningarna bygger på personers reflektioner över, och uppfattningar av, specifika fall av egen användning av språkliga uttryck.

Beskrivningar av kvalitativt skilda uppfattningar av samma fenomen, och av kollektiva utfallsrum av uppfattningar, har fått stort utrymme i förståelsen av fenomenografin. Ursprungligen sågs uppfattningarna i sammanhanget av individers aktivitet, och distinktionerna mellan yt- och djupinriktning respektive holistisk och atomistisk inriktning användes för att ange viktiga skillnader i den aktivitet, som ledde till olika uppfattningar. På engelska valdes begreppet »approach» för att betona inriktningens karaktär av närmande till en del av omvärlden.

Inriktningens och närmandets karaktär har beskrivits i ett stort antal olika empiriska undersökningar. De har också beskrivits i teoretiserande arbeten kring medvetandets karaktär, som också utgjort grund för den senare utvecklade variationsteorin. Användningen av språk som en del av närmandet till och uttryckandet av uppfattningar av omvärlden har emellertid studerats och beskrivits i begränsad utsträckning. Syftet med detta specialnummer är alltså att redovisa fenomenografisk forskning som fokuserar användningen av språk vid närmandet till och uttryckandet av uppfattningar av kunskapsobjekt.

I specialnumret ingår sju artiklar. De tre första artiklarna är principiella. I den första artikeln beskrivs den aktuella forskningen som en vidareutveckling av den fenomenografiska forskningstraditionen, och som alternativ till kognitiva och sociokulturella traditioner. I den andra artikeln redovisas den syn på språk och språkanvändning som utgör grund för forskningen. I den tredje artikeln behandlas synen på den specifika språkanvändningens funktion som del av individuell kunskapsbildning.

De tre följande artiklarna har den tidigare forskningen och de teoretiska slutsatserna från denna som grund. De presenterar pågående forskning och resultat från, jämfört med den tidigare forskningen, nya empiriska forskningsområden. I den fjärde artikeln utvidgas tidigare studier gällande högskolestuderandes språkanvändning vid kunskapsbildning om fysikaliska händelser till att omfatta 18- och 14-åringar. I den femte artikeln redovisas studier av 60- och 14-åringars språkanvändningar och uppfattningar av delvis samma, delvis andra, fysikaliska fenomen jämfört med tidigare studier. Den sjätte artikeln handlar om ett innehåll, översvämningar, som också berörts i en tidigare studie, men som nu tas upp i ett sammanhang av flerspråkighet.

Vi har i framställningen i artiklarna försökt att uppnå en god balans mellan att undvika onödiga upprepningar mellan artiklarna och att varje artikel skall kunna läsas för sig. Vi har funnit det motiverat att genom detta specialnummer komplettera och nyansera bilden av den fenomenografiska forskningen. Den forskning som presenteras utgör en teoretiskt och metodiskt samlad forskningsansats som tidigare främst presenterats internationellt, men mycket begränsat på svenska. Frågan om språkets funktion vid lärande och i praktisk pedagogik är en mycket central fråga för den pedagogiska forskningen. Den här presenterade forskningen har, förutom en allmän pedagogisk relevans, genomgående en anknytning till olika utbildningssammanhang. Det har i den genomförda forskningen funnits en dominans för naturvetenskapligt ämnesinnehåll vilket speglas i de följande artiklarna.

Lennart Svensson